

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Юридичний інститут

Збірник наукових статей

**Актуальні проблеми
вдосконалення чинного
законодавства України**

Випуск XXVII

м. Івано-Франківськ, 2011

ОСОБЛИВОСТІ САНКЦІЙ СІМЕЙНО-ПРАВОВИХ НОРМ

УДК 347.6

Постановка проблеми. Аналіз доктринальних досліджень поняття сімейно-правової санкції дозволяє визначити її як частину матеріальної норми права, яка характеризується державно-примусовим характером і становить собою заходи захисту суб'єктивних сімейних прав та інтересів особи та/або негативні правові наслідки у вигляді позбавлення суб'єктивного сімейного права, обмежень особистого чи майнового характеру. Фактично, реакцію держави (публічний вплив) на лінію поведінки, яка суперечить закріпленим в законі правилам та межах, можна вважати санкцією сімейно-правової норми.

Однак, для більш повного розкриття поняття сімейно-правової санкції вважаємо за доцільне зупинитися на специфічних особливостях цієї правової конструкції. Адже саме виокремлення особливих характеристик санкцій, що застосовуються до учасників сімейних правовідносин, дасть відповідь на питання доцільності їх правового закріплення та практичного застосування.

Аналіз дослідження даної проблеми. В юридичній науці дослідженню питання особливостей окремих сімейно-правових санкцій приділено значну увагу. Серед ґрунтовних наукових досліджень варто виокремити праці Б.Т. Базильова, Г.І. Вавільченкової, В.П. Грибанова, Л.М. Звягінцевої, М.С. Карпова, О.Е.Лейста, М.В.Логвінової, Г.К. Матвєєва, В.П. Мироненко, А.І. Мягких, В.О.Рясенцева, Л.Є. Чичерової та інших.

Незважаючи на численність наукових праць з обраної тематики, жодного наукового дослідження, присвяченого питанню виокремлення загальних для всіх сімейно-правових санкцій особливостей, проведено не було.

Постановка мети. На основі теоретичного аналізу та з урахуванням правозастосовної практики основною метою статті є виокремлення специфічних особливостей санкцій сімейно-правових норм, які б дозволили говорити про їх самостійний галузевий характер, та сформулювати б на цій основі єдиний підхід до визначення поняття санкції сімейно-правової норми.

Виклад основного матеріалу. В теорії сімейного права питання з'ясування особливостей санкцій, що застосовуються до учасників сімейних правовідносин, в цілому не піднімалося. Більшість наукових праць були спрямовані на дослідження особливостей застосування окремих сімейно-правових санкцій (позбавлення батьківських прав, скасування усиновлення, визнання шлюбу недійсним тощо).

Тим не менше, аналіз досліджень вчених радянського та сучасного періоду дозволяють виокремити зокрема такі особливості санкцій сімейно-правових

норм:

1. Немайновий характер сімейно-правових санкцій, що обумовлює майнові наслідки

Ще Г.К. Матвеев в якості відмінних рис сімейно-правових санкцій називав їх немайновий характер, які "...за правовими наслідками не є легшими за цивільно-правові майнові обмеження у вигляді штрафу чи відшкодування шкоди" [1, с.171]. На нашу думку, вчений тільки наголосив на тому, що немайновий характер чи то санкцій, чи то будь-яких інших засобів правового регулювання, є ключовим в питанні порівняння з цивільно-правовими санкціями. Проте, серед санкцій сімейно-правових норм ми не знайдемо жодної такої санкції, немайновий характер якої б визначав її суто сімейно-правовий характер. До прикладу, ст. 166 СК України вказує, що позбавлення батьківських прав є в першу чергу обмеженням особистих немайнових прав, які, в свою чергу, тягнуть для особи, позбавленої батьківських прав, майнові наслідки. Таким чином, немайнові санкції сімейно-правових норм в тій чи іншій мірі зв'язані з майновими обмеженнями, розмір та вид яких залежить від виду порушеного сімейного правовідношення (відносин, які складаються між подружжям, батьками і дітьми, з приводу влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування тощо).

2. Цільова спрямованість на захист інтересів учасників сімейних правовідносин

Л.М. Звягінцева, досліджуючи особливості сімейно-правових санкцій, дійшла висновку про те, що особливою рисою сімейно-правових санкцій є їх "...сувора цільова спрямованість на захист (охорону) інтересів тих суб'єктів сімейного права, які найбільше її потребують, - неповнолітніх дітей, а також інших вказаних в законі осіб". Саме з такої позиції слід розглядати усі сімейно-правові санкції, що мають єдину спрямованість і галузеве забарвлення [2, с. 53-56].

Ми підтримуємо висловлену позицію в тому, що, дійсно, кожна сімейно-правова санкція містить в собі елемент захисту суб'єктивного права, що підкреслює характер і специфіку сімейних правовідносин. Однак, ми вважаємо, що ключовим у виборі санкцій, що спрямовані на захист прав та інтересів ти, є не вказівка закону на суб'єктів, які найбільше того потребують, а конкретна протиправна ситуація, яка складається між учасниками сімейного правовідношення. Тому, вважаємо за доцільне сформулювати вказану особливість санкцій, як сувору спрямованість на захист (охорону) інтересів учасників сімейних правовідносин.

3. Імперативність.

Така характерна риса сімейно-правових санкцій означає неможливість зміни існуючої чи встановлення нової, не передбаченої законом, санкції за згодою сторін [3, с.9]. Це правило поширює свою дію на діяльність правозастосовчих органів, які не можуть змінювати чи застосовувати санкції, що не передбачені нормами права.

4. Специфіка у застосуванні

4.1. Досить дискусійною та такою, що зазнала жвавих наукових обговорень, є така особливість сімейно-правових санкцій, як порядок застосування. Санкція, як передбачений правовою нормою невігідний правовий наслідок, застосовується уповноваженими на це органами державної влади [7, с.19]. Адже, владне застосування - обов'язкова для всіх санкцій особливість, а саме, те що вона реалізується в процесі правозастосовчої діяльності юрисдикційних державних органів [4, с. 32 - 38].

Така особливість, в першу чергу, відмежовує поняття санкції від заходів оперативного захисту, застосування яких можливе в позасудовому порядку [8, с.27]. Крім того, останні можуть застосовуватись уповноваженою особою саме як стороною правовідношення [9, с.135], а не як уповноваженим державою органом. У випадку ж застосування сімейно-правової санкції адміністративний орган, на захисті чіх інтересів він би не виступав (дитини, одного з батьків, опікуна, особи, яка фактично здійснює догляд за дитиною), по відношенню до правопорушника завжди виступатиме органом з наділеними державою повноваженнями, які стоять вище особистих немайнових інтересів того, кого він представляє.

4.2. Особливою є підстава застосування санкцій - у випадку порушення правової норми та виключно на підставі правозастосовчого документа. Спробуємо з'ясувати, що слід вкладати в поняття "порушення правової норми". Традиційно, санкція застосовується як наслідок невиконання (неналежного виконання, ухилення від виконання) юридичного обов'язку. Оскільки, останній є складовим елементом норми права, то логічно, що порушення правової норми може слугувати підставою застосування санкції.

Крім того, санкція визначає вид і межі невігідних правових наслідків, які конкретизуються актом застосування санкцій відповідно до сукупності всіх даних, що характеризують правопорушення і особу правопорушника. Всі юридичні санкції застосовуються в розроблених правових формах, збагачених необхідними гарантіями прав особи [4, с. 32 - 38].

4.3. Особливий порядок застосування санкцій одночасно зачіпає права та інтереси інших учасників сімейних правовідносин. Оскільки сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, включаючи випадки окремого проживання з поважних причин, негативні наслідки, яких зазнає один з членів сім'ї, в тій чи іншій мірі відбиваються на правах та інтересах інших учасників сімейних правовідносин. Мало того, що застосування санкцій зачіпає права та інтереси інших учасників сімейних правовідносин, в більшості випадків застосування конкретного виду санкцій правової норми ще й обумовлюються порушенням або загрозою порушення сімейного права чи інтересу інших учасників таких відносин.

Так, навіть санкція, передбачена ст.109 СК України, у вигляді розірвання шлюбу за рішенням суду за заявою одного з подружжя, яке має дітей, накладає свій відбиток на інтересах інших учасників сімейних відносин, якими в цьому

випадку є діти.

До прикладу, фактично всі рішення Комісії з питань захисту прав дітей Косівської районної державної адміністрації Івано-Франківської області свідчать про врахування інтересів дітей. Проте таке врахування інтересів малолітніх, рідше неповнолітніх дітей, є тільки формальним. Такий висновок зроблений з аналізу рішень, винесених комісією, які стосуються:

призначення днів і годин зустрічі батькам, або одному з них з їхніми дітьми;

надання згоди (дозволу) на відчуження майна від імені неповнолітніх дітей; зміни прізвища малолітнім дітям;

надання згоди на тимчасовий виїзд малолітніх дітей за кордон;

визначення місця проживання дітей;

доцільності позбавлення батьківських прав;

недоцільності поновлення батьківських прав, про надання дозволу на розпорядження майном малолітніх дітей;

призначення днів і годин зустрічей з малолітніми онуками;

звернення до суду про позбавлення батьківських прав;

доцільності залишення на постійному місці проживання дитини з одним з батьків;

можливості призначення опікуном;

доцільності створення дитячого будинку сімейного типу та влаштування малолітніх дітей в дитячий будинок сімейного типу;

доцільності визнання батьківства [10].

Більшість з цих рішень оформлені таким чином, що врахування інтересів дітей при їх винесенні обмежуються формулюванням : ”враховуючи інтереси малолітньої в майбутньому“.

Обґрунтування рішення органу державної влади нормами СК України, в яких мова йде про застосування конкретних сімейно-правових санкцій, є обов'язковим, проте не завжди правильно відображає характер відносин, що склалися між їх учасниками. Так, надаючи висновок про можливість зміни прізвища малолітнім М. 24.08.2003 р.н. і Х. 26.09.2004 р.н., комісія з питань захисту прав дітей встановила, що у шлюбі гр.Л. та гр. Г. народилось двоє дітей : М. та Х. Згодом шлюб було розірвано, дітей залишено на проживання з матір'ю. До комісії звернулася гр. Г. із заявою про зміну прізвища обом її малолітнім донькам. Згідно свідчень сусідів батька дітей, які додані до заяви, гр.Л. з 2002 р. і по даний час до дітей не навідується, не надає жодної допомоги [14].

Враховуючи вищенаведене і з посиланням на інтереси дітей у майбутньому, врахування яких нічим не підтверджене у справі, комісія у своєму висновку чомусь посилається на ч. 4 ст. 148 СК України. Вказана норма дозволяє змінити прізвище дитини, яка не досягла 14 років, на прізвище другого з батьків, якщо той з батьків, прізвище якого носить дитина, помер, оголошений померлим, визнаний недієздатним або безвісно відсутнім. До справи не додано

документів, які б підтверджували вищенаведені факти про батька дітей. Тому застосування ч.4 ст. 148 СК України є неправильним. Більше того, в цьому випадку виникає ряд питань:

1) чому сільська рада, видаючи довідку про батька дітей, який не навідується до них і не надає жодної допомоги, не вжила заходів щодо повідомлення батька про розгляд справи органом опіки та піклування,

2) чи справді існує спір між батьками щодо зміни прізвища дітей, при вирішенні якого повинні братися до уваги виконання батьками своїх обов'язків щодо дитини,

3) чому в рішенні комісії не розглядалися інші обставини, які б засвідчували відповідність зміни прізвища інтересам дітей.

Окрім цього, таке рішення комісії видається одностороннім, тобто розглянувши матеріали справи, комісія винесла рішення з врахуванням інтересів однієї лише матері дітей.

Звичайно, що подібного роду рішення органів опіки та піклування можуть оскаржуватимуть в судовому порядку, допоки розгляд таких справ буде настільки одностороннім і неповним.

4.4. Варто зауважити, що сімейному праву відомі випадки одночасного застосування декількох самостійних санкцій і, як вірно зазначає М.В.Логвінова, таке поєднання сімейно-правових санкцій із застосуванням інших заходів впливу на поведінку батьків, чи осіб, які їх замінюють, дозволить в повній мірі реалізувати весь негативний вплив наслідків особистого, майнового характеру, додаткового обтяження, що покладатиметься за невиконання правового обов'язку або зловживання правом [11, с.142]. Так, згідно абз.2 ч.2 ст.166 СК України одночасно з позбавленням батьківських прав суд може на вимогу позивача або за власною ініціативою вирішити питання про стягнення аліментів на дитину.

Це пояснюється тим, що кожна сімейно-правова санкція повинна бути необхідною і достатньою мірою впливу на поведінку учасників сімейних відносин, щоб у всіх, кого стосується її реалізація і тих, хто її застосовує, відпали будь-які сумніви на рахунок доцільності її впровадження та ефективності її застосування. Однак, різний характер санкцій обумовлює можливість і необхідність їх одночасного застосування, особливо у випадках, коли протиправні дії містять ознаки різних правопорушень. Таку особливість застосування санкцій О.Е.Лейст називав "кумуляцією правопорушень" [12, с. 68]. Це якраз ті випадки, коли незалежно від застосування штрафних (каральних) санкцій (у нашому випадку це застосування кримінально- або адміністративно-правових санкцій), можливим і цілком виправданим є застосування правовідновлюючих санкцій (заходів захисту) у кількості, достатній для відновлення завданих порушенням прав та законних інтересів.

Проте, національним законодавством, а тим більше міжнародно-правовими документами реалізується зовсім інший, новий підхід до проблеми здійснення та захисту суб'єктивних сімейних прав, відмінний від радянської ідеології,

якою були пронизані всі норми права того періоду. Цей підхід полягає у повазі та непорушності суб'єктивного права кожної особи, незалежно від умов, в яких вона перебуває.

До прикладу, нещодавні зміни до СК України у питанні необхідності реєстрації розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану усунули існуючі до цього часу залишки радянських елементів регулювання у сфері сімейних правовідносин стосовно вищезазначених "кумулятивних правопорушень". З прийняттям Закону України "Про державну реєстрацію актів цивільного стану" та набранням ним чинності 27.07.2010р. було внесено зміни до СК України та виключено норми, згідно з якими один з подружжя за своєю заявою міг розірвати шлюб в органах реєстрації актів цивільного стану з другим з подружжя, засудженим до позбавлення волі на строк не менше як три роки. В Роз'ясненні Міністерства юстиції України від 21.04.2011р. було вказано, що така підстава розірвання шлюбу успадкована ще з Кодексу про шлюб та сім'ю 1969р. та суттєво відрізнялась від інших підстав одностороннього розірвання шлюбу. Зрозуміло, що у разі визнання особи недієздатною або безвісно відсутньою (ст.107 СК України) така особа не в змозі виявити волю на розірвання шлюбу внаслідок психічної неможливості її сформулювати або у зв'язку зі своєю фізичною відсутністю. Водночас особа, засуджена до позбавлення волі, цілком може виявити своє бажання щодо розірвання шлюбу. Однак законодавство віддавало перевагу інтересам другого з подружжя та передбачало, що для розірвання шлюбу в такому випадку достатньо лише його волевиявлення. Засуджена до позбавлення волі особа була позбавлена права ініціювати питання розірвання шлюбу в органах державної реєстрації актів цивільного стану. При цьому закон зазначав строк позбавлення волі – три роки і більше, як доленосну межу від якої залежала реалізація особою в повній мірі своїх особистих немайнових та майнових прав [13].

Сьогодні засуджені до позбавлення волі особи незалежно від строку покарання мають право на розірвання шлюбу за взаємною згодою з другим із подружжя в адміністративному порядку за відсутності спільних дітей. Однак в цьому випадку розірвання шлюбу не буде розглядатися як санкція сімейно-правової норми. За відсутності спільної згоди на розірвання шлюбу, завдяки внесеним змінам до СК України та прийняттю Закону України "Про державну реєстрацію актів цивільного стану", судовий порядок розгляду цієї категорії справ буде віднесений до справ позовного провадження, а права та законні інтереси засудженого до позбавлення волі другого з подружжя буде представляти представник такої особи. Тому логічно, що при розгляді справи в суді будуть враховані вимоги засудженого до позбавлення волі другого з подружжя щодо реалізації його особистих немайнових (прав, що засновані на спорідненості з дитиною) та майнових прав та обов'язків.

Безперечно важливим та прогресивним є таке закріплення права на захист особистих немайнових та майнових прав другого з подружжя незалежно від

того, що його засуджено до позбавлення волі на певний строк. Однак виникає запитання стосовно можливих проявів зловживання наданими правами такими суб'єктами сімейних правовідносин та механізму врахування інтересу дитини у питаннях, що стосується її виховання. Можливо здійснення нагляду та контролю за дотриманням та забезпеченням прав дітей у таких ситуаціях буде покладено на органи опіки та піклування? На жаль, практики розгляду цієї категорії справ на сьогоднішній день теж поки що не існує. Тому, відповідь на поставлене запитання буде дана пізніше. Проте, безумовно важливим сьогодні є встановлення механізму врахування інтересу дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя та виховання.

5. Безстроковість

Невизначеність дії у часі, тобто безстроковість, санкцій в літературі пояснюється тим, що серед сімейно-правових санкцій є такі, які можуть справити на правопорушника свій вплив безпосередньо після невиконання ним правового обов'язку, та такі, дія яких може стати відчутною лише згодом, після спливу невизначеного проміжку часу [11, с.133-134]. На підтвердження вищенаведеної думки, прикладом санкції, що поширює свій вплив одразу після невиконання правового обов'язку слугує ст.194 СК України "Стягнення аліментів за минулий час та заборгованості за аліментами", а санкцією, яка стає відчутною тільки після спливу деякого проміжку часу - ст. 242 СК України "Позбавлення усиновлювача батьківських прав".

6. Індивідуалізований характер

Вказана особливість характеризується тим, що санкції у сімейному праві, як правило, індивідуалізуються відповідно до змісту порушеного обов'язку [11, с.133-134], і як ми вже наголошували, "універсальних" санкцій, які б застосовувалися при всіх проявах неправомірної поведінки СК України не знає.

Таким чином, невизначеність дії у часі, як особливість сімейно-правових санкцій, подібна до протиправності як умови сімейно-правової відповідальності тим, що негативні наслідки останньої можуть проявлятися в різний часовий період, для чого необхідною є застосування іншої особливості санкції – можливості бути індивідуалізованою до змісту порушеного обов'язку для ефективного захисту порушених прав та інтересів.

7. Внутрішній зв'язок санкцій.

В літературі поширена точка зору, згідно якої одна і та сама фізична особа може володіти одночасно двома і більше правовими статусами, будучи учасником різних сімейно-правових відносин. Це означає, що невиконання чи неналежне виконання обов'язків, які витікають з одних правовідносин, тягне за собою позбавлення чи обмеження в правах, які одночасно складають зміст інших правовідносин [5, с.22]. Наприклад, якщо мати, батько ухилялися від виконання батьківських обов'язків щодо виховання та розвитку дитини (ст. 150 СК України), в результаті чого були позбавлені батьківських прав (п.2 ч.1 ст. 164 СК України), то в майбутньому вони не можуть бути усиновлювачами,

опікунами чи піклувальниками (п.4 ч.1 ст.166 СК України). Таким чином можна говорити про внутрішній зв'язок санкцій сімейно-правових норм.

Аналогічно про взаємозумовленість санкцій сімейно-правових норм говорив В.О. Рясенцев. Вчений наголошував, що в результаті застосування сімейно-правових санкцій, до яких належать відібрання дитини в судовому порядку, позбавлення батьківських прав, визнання шлюбу недійсним, скасування усиновлення, визнання усиновлення недійсним, стягнення аліментів та інші, можуть наставати додаткові санкції. Наприклад:

- сімейні правовідносини повністю анулюються (при визнанні усиновлення недійсним) або на майбутнє (у результаті звільнення опікуна);

сімейні правовідносини зберігаються, але у зміненому вигляді, втративши свій двосторонній зобов'язуючий характер, коли тільки в одній стороні залишається право (наприклад, право на аліменти відповідно до ст. 75, 84, 86 і 88 СК України матиме той з подружжя, котрий не знав і не міг знати про перешкоди до реєстрації шлюбу);

в учасника сімейних правовідносин зменшується обсяг прав (наприклад, суд може відступити від засади рівності часток подружжя при вирішенні спору про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя (ст. 70 СК України), тобто відповідно зменшити частку майна одного з подружжя);

збільшується обсяг обов'язку в одного з учасників сімейних правовідносин (внаслідок ухилення одного з подружжя від сплати аліментів, суд може стягнути аліменти за минулий час (ст. 79 СК України);

учасник сімейних правовідносин на деякий час позбавляється можливості здійснювати своє право (наприклад, той з батьків, хто проживає окремо від дитини, може бути позбавлений права на спілкування з дитиною та права брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування перешкоджає нормальному розвитку дитини) [6, с.59-60].

Перевагою такої позиції безумовно є те, що особливості цивільно-правових санкцій ще раз підкреслюють власний предмет і специфіку регулювання майнових відносин. Тому, жодну з цих особливостей ми не можемо перенести на сімейно-правову площину, оскільки санкції сімейних норм володіють іншими, окресленими в цій статті, особливостями.

Висновки. Як бачимо, сімейно-правова санкція, виходячи з таких її особливостей, як : суворона цільова спрямованість на захист (охорону) інтересів тих суб'єктів сімейного права, які найбільше її потребують, імперативність, специфічність процедури застосування, внутрішній зв'язок деяких санкцій , безстроковість та індивідуалізований характер, дозволяє стверджувати, що сімейно-правова санкція є конкретним і самодостатнім гарантованим силою державного примусу впливом на волю і поведінку учасників сімейних правовідносин, якщо така поведінка суперечить закону. Але вчасний і необхідний вияв такої незаконної поведінки та правильна його оцінка з боку держави повинні бути враховані при виборі конкретних сімейно-правових

санкцій.

1. Матвеев Г.К. Советское семейное право : учебник.- М.: Юридическая литература, 1978. - 239с.
2. Звягинцева Л.М. Особенности семейно-правовых санкций/ Л.М. Звягинцева.// Правоведение. – 1980. - №5. – С. 53-56.
3. Мироненко В.П. Відповідальність батьків за неналежне виховання дітей за сімейним та цивільним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 "Цивільне право, цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право" / В.П.Мироненко. – К., 2001 – 19с.
4. Базылев Б.Т. Сущность санкций в советском праве /Б. Т. Базылев // Правоведение. -1976. - № 5. - С. 32 – 38.
5. Чичерова Л.Е. Ответственность в семейном праве : вопросы теории и практики : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Людмила Евгеньевна Чичерина. – Рязань, 2004. – 212 с.
6. Рясенцев. В.А. Советское семейное право / Под ред.. В.А.Рясенцева. – М.:Юрид. лит., 1982. - 256с
7. Вавильченкова Г.И. Семейно-правовые санкции, применяемые к родителям за ненадлежащее осуществление прав и исполнение обязанностей по воспитанию детей в Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Галина Ивановна Вавильченкова. – М., 2008. – 157 с.
8. Карпов М.С. Гражданско-правовые меры оперативного воздействия / Карпов М.С. – М.: "Статут", 2004. - 141 с.
9. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав. Изд. 2-е, стереотип. / В.П. Грибанов –М.: "Статут", 2001. – 411с.
10. Рішення Комісії з питань захисту прав дітей Косівської районної державної адміністрації Івано-Франківської області № 91-10 від 24.02.2010р., № 161-11 від 26.05.2011р., № 90-10 від 24.02.2010р., № 59 від 02.07.2009р., № 30 від 26.03.2009р., № 68 від 04.09.2009р., № 72 від 28.09.2009р., № 163-11 від 25.05.2011р., № 165-11 від 03.06.2011р., № 14 від 26.03.2009р.
11. Логвінова М.В. Цивільна та сімейно-правова відповідальність батьків (осіб, які їх замінюють) за правопорушення, вчинені неповнолітніми [текст] : монографія / М.В.Логвінова. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2009. – 206с.
12. Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву (теоретические проблемы) / О.Э. Лейст. – М. : Издательство МГУ, 1981. – 239с.
13. Новітні норми порядку розірвання шлюбу : деякі питання з практики застосування. – Роз'яснення Міністерства юстиції України. // Баланс-Бюджет від 09.05.2011 - 2011 р., № 19, стор. 12
14. Протоколи засідання опікунської ради органу опіки і піклування Косівської районної державної адміністрації Івано-Франківської області від 10.07.2008р., 07.08.2008р., 06.11.2008р., 26.09.2008р., 28.08.2008р.

Тонієвич Є.Д. Особливості санкцій сімейно-правових норм

Дана стаття присвячена дослідженню питання особливостей санкцій сімейно-правових норм, які дозволяють говорити про їх самостійний галузевий характер, та сформувавши на цій основі єдиний підхід до визначення поняття санкції сімейно-правової норми. Okремо піднято проблему особливостей застосування сімейно-правових санкцій.

Ключові слова: сімейно-правова санкція, застосування санкцій сімейно-правових норм, імперативність, безстроковість, індивідуалізований характер

Тониевич Е.Д. Особенности санкций семейно-правовых норм

Данная статья посвящена исследованию вопроса об особенностях санкций семейно-правовых норм, которые дают возможность говорить об их самостоятельном отраслевом характере, и формируют, в результате, единый подход к определению понятия санкции семейно-правовой нормы. Отдельное внимание обращено особенностям применения семейно-правовых санкций.

Ключевые слова: семейно-правовая санкция, применение санкций семейно-правовых норм, императивность, безсрочность, индивидуализированный характер.

Toniyevych E.D. Features of familial-legal sanction

The article deals with issues of the concept of familial-legal features of sanctions, which allowed name their independent (separated) character, and, make a determination of familial-legal sanction. Separately heaved up the problem of features of application of familial-legal sanctions.

Key words: familial-legal sanction, application of familial-legal sanctions, imperativeness, permanentness, individualized character.